

KIS-795 – Notennoù gramadeg XI – Br. pep, kement

(YBAN da AAB – 24 05 03)

Abeg a gavez er savadur-mañ : “*Gant kement hini e oa karet*¹” ?
Hervezout e ve gwell : “*Gant pep hini e oa karet.*” E GIBR. p. 1446 e lennan
koulskoude :

“EN.3002 *un dant-genver a zo stag ouzh quemend blevenn.*”

Pelloc’h :

“HTC.p.37 *eus a gement seurt boued a voe servijet.*”

“BMN.p.7 *er c’hiz-se e prenner kloz o spered hag o c’halon da gement sklerijenn ha da gement tra vat.*”

“KLBD.p.110 *c’hoant en doa da c’hervel e destoù hag ober kement tra evit reiñ da anaout e oa ar wirionez diouzh e du.*”

“ATST.p.8 *e vefe ret bezañ gouiziek e kement gouiziegezh.*”

E DCFB², p. 428 e lennan :

“*War hor meno e rank an arzoù e Breizh hag e kement bro gwasket talvezout da stourm ar bobl* (LLMM. 1997 p. 253).”

Ar skouer nemeti roet gant R. LE GLÉAU evit **kement** (chaque) ! A zo gwell, en hevelep oberenn e welan p. 3787, mellad **tout** :

“**Tout** suivi d’un nom sans article signifie n’importe quel individu pris au hasard parmi l’ensemble. On le traduit par **kement**.”

Hag eñ reiñ skouerioù, en o zouez :

“*E kement lec’h e kavan mammennoù ha riolennoù o vourbotal e-touez ar geot* (KMDR. p. 262).”

¹ “Hudour burzhudus Oz” hervez Lyman F. BAUM, tr. br. Mari Elen MAZE, *Aber* 11, p. 66 (l. –10), 2003.

² R. LE GLÉAU, *Dictionnaire classique français-breton*, tome II, Al Liamm, 1984.

R. LE GLÉAU a ouzhpenn : “Le nom est souvent suivi d’un complément déterminatif”, gant skouerioù :

“*Ma ! emezon, gra bepred da dra ha pa harzhfe ouzhit **kement** ki ha kiez ar barrez* (AMAH. p. 258).”

Evel just e ro skouerioù ivez eus ar pezh a zo ar reolenn nemeti evidout :

“*Kement eskopti a zo e Breizh a roas ur barrez bennak da greskiñ hini Dol* (MIL. p. 277).”

ha teir skouer all.

ERNAULT evitañ a lavar ivez (GERI.Ern.) :

“*Kement den, kement hini* quiconque.”

Me ivez a grede gouzout ha ne ouien ket. Kement ha ken bihan ma ranker bezañ uvel. R. LE GLÉAU a lavar “souvent suivi”, ne lavar ket “toujours suivi”. Mechal petore arster zo etre an troiennoù-se... Un afer a stil c’hoazh, a lusk, a gantaezad. Ar brezhoneg zo un danvez berus a ziflip a-dre hon daouarn... Souezhet ouzh souezhet on gant e liesfurmegezh, e verusted...

(GE da YBAN, AAB – 29 05 03)

Deskus eo evezhiadennoù YBAN a-zivout arver *pep* ha *kement*. Anzav a ran on bet diaezet me ivez a-hed ar wech o selaou pe o lenn brezhonegerion a-vihanik gant an arver a reont eus *kement* hep adanvenn spizañ.

Yezhadurourion a ra meneg eus an devoud, ouzh e lakaat nemedennek, da skouer Roparz HEMON :

“Used adjectively before a noun, *quement;kement* means ‘every’. The noun as a rule remains in the singular, and is followed by a dependent clause : *gant quement den a-ue e-n bro* ‘by every man who would be in the country’ B. n. 777 ” (HMSB, p. 152).

“*Note 4.* It can happen, though rarely, that the group *quement;kement* + noun is not followed by a dependent clause : *eun dand guenver a so stac ous quemend bleuen* ‘an icicle clings to every hair’ EN.3002 ” (*ibid.*, p. 154).

“« Tout », au sens de « chaque », se traduit par **pep** suivi du singulier : **pep ti** (chaque maison).

“On peut le traduire aussi par **kement**, également suivi du singulier. Mais dans ce cas, le nom est souvent accompagné d’une proposition qui le complète :

kement ti a welas (toutes les maisons qu'il vit, chaque maison qu'il vit)" (GRBH., 6e édition, Al Liamm, 1970, p. 40).

Strishoc'h ar reolenn gant F. KERVELLA :

“Koulz hag HOLL en deus *PEP* un dalvoudegezh merket mat. E-lec'h tennañ avat evel *holl* d'an traoù kemeret a-stroll, e verk ez int kemeret unan hag unan [...].

“*KEMENT*, anv-gwan, a vez lakaet ivez dirak un anv unan : *mont a reont e kement ti a zo*.

“Peseurt kemm a zo neuze etre an daou c'her-se ? Ne chell *kement* bezañ implijet nemet klokaet e vije an anv gant un islavarenn degouezh (pe stag) ha *pep* ne c'hell ket bezañ lakaet neuze :

“*mont a reont e pep lec'h*,

“hogen : *mont a reont e kement lec'h ma 'z eus bet lavaret dezho mont*” (YBRB. p. 285).

Diwar ar skouerioù meneget adalek ar c'hrennvrezhoneg e tennfe R. LE GLÉAU da frankaat ar reolenn dre ober eus bezañs ur “complément déterminatif” goude *kement* + anv un degouezh hep mui etre savadurioù all.

Gwell avat mont donoc'h eget par ar stadegoù. Tennad kentañ ur c'hramadeg n'eo ken deskrivañ boazioù ar yezhañ. Un tennad all eo ober seiz warno. Breskat reolennoù ar re a venner plantañ e traezh ar boazioù. Startoc'h diazezoù a vo d'ar reolennoù mar lakaer war wel kemez emdroadur ar boazioù na pa ve dre ziskoultrañ ul lod anezho ³.

A se e kredin kinnig un displegadur eus ar wikefre a zisoc'h gant steuziadur ar “glokaenn spizañ” da heul *kement* + anv — na pa dremenfen hebiou da reveziadennoù 'zo eus an kez steuziadur.

I – Ar c'hefabad⁴ *pep X* a ergeñver⁵ ouzh un teskad a ambreder⁶ evel raksavelet :

³ Anv a ran amañ eus dasperzhiadur ar yezhour intentet evel obererezh politikel. A c'hoarvezas da skouer pa voe eeunaet ha fraeshaet arver ar c'hewazelloù *ma / mar* (sl. La-16, p. 20, n.4) pe debarzhet arver digen an eilator d'ar moz disveziadel (sl. SADED, Yad-6/1)

⁴ Evit despizadur *kefabad*, sl. La-11, pp. 155-156.

⁵ Keal an *ergeñveriñ* a gaver despizet e La-08, pp. 331-332.

⁶ Evit keal an *ambredeñ*, sl. La-08, pp. 347-349.

Pep hini a rank mervel (teskad spis raksavelet : an denelezh).

Pep hini a oar e oa Breizhiz div wech gall (teskad dispis raksavelet : an nen).

Evit oferenn ar pellgent e vez roet ur c'houlouenn da bep hini pe : pep a c'houlouenn (teskad spis raksavelet : an dud a vez en oferenn ar pellgent).

II – Ar c'hefebad *kement X* a ergeñver ouzh un teskad a ambreder evel savelet drezañ :

Kement den a zo bev a varvo (ar c'hefebad *kement den a zo bev* a ambreder evel o savelañ an teskad a ergeñver outañ, eleze "an holl dud vev").

Kement bro gwasket a rank emzieubiñ (*kement* a dalvez da savelañ an teskad a ergeñver outañ ar c'hefebad *kement bro wasket*).

Ur furm a *zigonadell*⁷ (Gl. *performatif*) eo enta hevelep kefebad : un *digonadell anvel*. [An *digonadell verbel* a zespizer evel « dezgeriad a zo war un dro savelad ar gwezhiañ dezgeriet », sk. : *touiñ a ran* ; an *digonadell anvel* a ginnigan despizañ evel « dezgeriad a zo war un dro savelad an arbez⁸ dezgeriet ».] *Kement-mañ* a ro da gompren perak e rank an anv a ya d'ober an *digonadell* bezañ spizet diwar-bouez un *azdod*⁹ (Gl. *expansion*) : klokaenn, adanv spizañ, adanvenn. Koulskoude, dre berzh ur meni kilintrañ¹⁰ e teu war *kement* talvoud un *arverk digonadel* : dioueriñ a reer un *azdod* ha bezañs *kement* a spir da amparañ an *digonadell*. Merzhout ar c'hemm etre *e pep lec'h e kavan mammennou hag e kement lec'h e kavan mammennou* (*e pep lec'h a verk an hollegezh, un amgant raksavelet enta ; e kement lec'h a gennot un amgant dibarek, an hini savelet gant an eztaoler evel ar blegenn m'emañ*). Evel just ez eo kennotadel kentoc'h eget denotadel ar c'hemm ster etre an daou savadur : etre [...] *e vez roet ur c'houlouenn da gement hini* ha [...] *da bep hini* ez eus hepken ur c'hemm sell war an hevelep devoud a-berzh an eztaoler hervez ma laka pe get ar blegenn e penn kont.

Hag al lec'h eo d'an dezrannou-mañ en un notenn c'hramadeg ? Tennañ a rafent kentoc'h d'an dareulerezh. Hogen, ha ne gejj ket gramadeg ha

⁷ Sl. La-15, p. 364 ; evit arver kentañ ar ger, sl. La-10, p. 429.

⁸ Evit despizadur an *arbez*, sl. La-13, pp. 76-77 ; evit arver an termen, sl. La-15, pp. 18-21, 217, 231.

⁹ Sl. La-10, p. 52.

¹⁰ A-zivout anadenn ar *c'hilindrañ* en degouezh all eus ar steradurezh ez eo an dazvellekaat, sl. La-15, p. 23.

dareulerezh e tachenn ar steradurezh ? Pa lavaran : *roet e vez ur c'houlaoouenn da bep hini*, e ran denotadur rik un devoud. Mar dezgerian bremañ an devoud evel henn : *roet e vez ur c'houlaoouenn da gement hini*, en en denotan c'hoazh met, ouzhpenn se, e kennotan un arvez andezgeriet : ar blegenn ; mar fell din reiñ kel ezplekoc'h eus ar blegenn, eleze he lakaat da dremen eus renk ar c'hennotadur da hini an denotadur, e klokain ar c'hefebad anvel *kement hini* gant an azdod *a zo en iliz*. Anzavomp, ar skouer brozaek-mañ ne lak ket da splannañ pezh a c'hounezet pe a goller dre zerc'hel pe dre lemel an azdod. Koulskoude e ra dimp stekiñ ouzh dezverk an dareulerezh : nep dareulad a gennot ur blegenn, eleze a c'houl ur gouzrec'h kennoter. Ken gwir eo ma tigemmer al leterc'had bev diouzh al leterc'had aet da araez denotañ plaen dre ma 'z eo steuziet e hemañ al lusk da gennotañ plegennoù. Al lavar barzhek a c'hogorz an hini en degemer da dennañ eus e gorf e unan, da errizhañ, plegennoù a ya d'ober e vuhez nevez, piaouel diles dezhañ, hep paouez a vezañ buhez al lavar barzhek. Lakaomp bremañ ez erlec'hje ar barzh denotadurioù ouzh kennotadurioù e lavar, e vijent kement all a gorfoù estren hep chañs vras da vezañ bon un azlamm krouus a-berzh an degemerer. Distroomp d'ar frazennoù diaraok kemeret da skouer ; evel just erlec'hiañ *kement* ouzh *pep* enno ne ra ket lavar barzhek anezho. Talvout a reont hepken da lakaat war wel un naouuster eus ar yezh hag an tued a zo gant ar brezhoneg da bourchas loazioù d'an dareulerezh ha d'ar varzhoniezh.

A du 'rall, ent kevreadurel rik, e-barzh al lavarenn *e vez roet ur c'houlaoouenn da gement hini* e vo elfennet *kement hini* evel kefebad anvel, gouglevet ennañ ar rann : *a zo en iliz*.

(GE da AAB – 01 06 03)

Merkañ a ri ar geveneped a ziskouezan etre *pep* ha *kement* evel keveneped etre “ergeñveriñ ouzh un teskad a ambreder evel raksavelet” hag “ergeñveriñ ouzh an teskad a saveler dre berzh an ergeñveriñ a reer outañ end-eeun”. Dister n'eo ket an diforc'h en desped d'e neuz talmudek, en desped ivez d'e soliadur anarstal e boazioù testet gant lizheradur ar c'hantvedoù kent. Un arvez n'eo ken eus un diforc'h a embregomp en hon ober pemdeziek. Lodek eo en un obererezh politikel evel ma 'z eo kement embreg eus ar yezhouriezh. Splannañ skouer anezhañ eo ar savlec'h omp deuet da gemer e-keñver ar vrezhonelezh. Diaezet e tiskoueze bezañ LM gant ar pezh a anve “revezadennoù eus [e v-] brezhonelezh”. Hevelep diaezamant

hon eus holl anavezet ; an diaes hiziv eo kentoc'h reiñ da intent ez omp ha n'omp ket brezhon — ken estren eo an devezout daelerezhed d'ar gemez kartekek (“j'appelle un chat un chat”) a vez molumet ganti spered hon c'henvroiz. A dra sur, omp emdennet eus ar vrezhonelezh raksavelet, anezhi rivinoù tost da vat ec'hannezet — a-du e chomomp gant Roparz HEMON pa skrive eikont vloaz 'zo : “hon eus e Breizh [...] da zizober kalz muioc'h eget d'ober, da ziskar kalz muioc'h eget da sevel¹¹”, nemet hon eus forc'het diouzh an treug a voe e hini da c'houde : evitañ da lakaat ar wirionez “kant gwech santeloc'h eget Breizh¹²”, ned eas ket betek treiñ kein da Vreizh (oc'h erskrivañ eñ ivez ur pal d'e zialektik). Ni a ensamm an dislavar ez eo ren hon ober evel ober politikel en ur nac'h merkañ pal politikel ebet dezhañ ; soliet war ar vrezhonelezh, ne fiziomp nemet war ar monedoù arloezus, nevezus da wirionez an traoù, en ur virout a skritellañ brezhon ar pezh a genderc'homp, en ur virout kenkoulz all a nac'h ma ve skritellet brezhon — ha brezhon e vo skritellet moarvat dre ma kemeromp da gevala, etre traoù all, ar pezh eus ar vrezhonelezh a gavomp ar piaouekañ d'hon monedoù.

Re sirius eo ar yezh evit bezañ fiziet er yezhoniourion, kement-se a oa ivez meno Roparz HEMON e 1928¹³ en ur pennad na gredas ket adembann e 1972. Petra soñjal eus ur stummerezh a 'r vezeion a c'hoarvezfe a gentelioù korfadurezh adalek ar c'hentañ betek ar c'hwec'hvet pe an eizhvet bloavezh ? Ar yezhoniezh ned a ket pelloc'h e buhez ar yezh eget ned a ar gorfadurezh e yec'hed ar boblañs. E diorreerezh ar yezh hag er politikerezh a-getep e kaver dispaket daou skourr eus an un devezout ; ouzhpennañ a rin e c'hell ar skiant prenet en eil skourr bezañ dedalvezet d'egile. Soñjal a ran er geveneped etre an ergeñveriñ ouzh ar raksavelet hag an ergeñveriñ a zo savelañ nevezus war un dro.

(YBAN da GE – 07 06 03)

Adkavet 'm eus pennad Y. PLERGER : “Brezhoneg dec'h ha brezhoneg hiziv” en *Hor Yezh* niv. 40, 1963, pp. 15-17. Setu arroudoù anezhañ :

¹¹ “Breizh hag ar bed”, *Breizh Atao*, Eost 1923 ; ademb. *Ur Breizhad oc'h adkavout Breizh*, 1931, p. 21 ; Al Liamm, 1972, p. 21.

¹² *Id.*, *ibid.*, 1931, p. 30 ; 1972, p. 29.

¹³ “Studi ar yezhoniezh”, *Gwalarn*, Diskar-amzer 1928 ; ademb. *Ur Breizhad oc'h adkavout Breizh*, 1931, pp. 246-252.

“Me zo ’paouez adlenn *Colloque français-breton*, moulet an daouzekvet embannadur anezhañ dindan anv Derrien ha Salaun, e 1915, hag a oa kousket em staliad levrioù abaoe tregont vloaz.

“Kelennus eo e meur a geñver lakaat e kemm an troioù-lavar a gaver e-barzh gant ar re a lenner er c’helaouennoù brezhonek a vremañ, a ra Abanna diouto « le breton standard », ha reoù all ar « gwalarneg ». Lakaat a rin er bann kentañ an dro-lavar a zeu gant an nevez-vrezhonegerien, en eil an dro-lavar c’hwek hag alies reishoc’h hervez teodyezh goueled Leon¹⁴. An holl skouerennoù roet amañ a zo, kouls lavaret, tennet diouzh ar C’holokoù meneget a-ziaraok” (p. 15).

“Mat ez a an traoù hiziv ?	Brav ez a kement tra hiziv ?
— <u>Mat-tre</u>	— Brav-bras” (p. 16).

E kembraeg e kaver ivez troiennoù damheñvel. Setu ar reveziadennoù a ’m eus kavet :

Geirfa Barddoniaeth gynnar gymraeg, gant J. LLOYD-JONES, *Rhan III*, Caerdydd, 1936, pp. 232-233 :

“**Kymeint (kymm., -ein, -in)** : [...] (i) gydag enw neu ragenw ar ôl **k.**, gydag **o** neu hebddo [...] ; a sylwer yn arbennig ar y ymadroddion **k. timyn**, e.e. *diðerdyð / k. timmyn* R 582.41-2 ; *ae llað k. vn* RB 35.32 ; [...] ; *Oedd cymmaint un mestig* M 236b4 ; *ar brodyr kymein hun* ILA 116.22 ; *hyn i gyd cymmmain [h]vn gair* Pen. 49, 13245 [...]”

Diouzh e du D. SIMON EVANS en e *A grammar of middle Welsh*, The Dublin Institute for advanced Studies, 1970, a lavar p. 95 :

¹⁴ [GE – 08 06 03] Meulomp enta Y. PLERGER evit bezañ tennet hon evezh war droiennoù idiomatek an teodyezhoù — na arvere ket nemeur e unan, ac’hoel na glaske ket o flakañ koustet a gousto war e brezeg : ar wech nemeti ma kejis gantañ, er bloavezhioù seikont, e voe etrezomp lavar boas ar mare, ar “gwalarneg standard”. Ac’hanta, petra oa ar gwalarneg, araozañ ar valleeg ha war e lerc’h ar sadedeg, petra eo ar brezhoneg kempred ma n’eo ket disoc’h un hizivaat eus “brezhoneg dec’h” ? Hizivaat hon lavar, ya ha n’eo ket “dec’haat” hon speredegzh ! Buhez pep yezh zo un diwriziennañ-adwriziennañ amzerel ken eus ar yezher, ken eus ar yezh. Ar gwriziennadur lec’hel a zeu dalc’hmat war ar marc’had — hogen pa na chom nemetañ ez a ar yezh da deodyezh hag a deodyezh da netra.

“*kymeint un* ‘all, every one’, in apposition after a pl. noun or pronoun : *A’r brodyr kymeint un* ‘And the brethren all’ BDe 20.7, *cymeint timmyn* ‘every jot’ R 582.42 [...]”

Evit GPC 753 (trede bann) :

“Ar lafar yn gyff. *c. dimyn* : everything, every bit ; [...] ; *c. un, cymain un, cymain hun* : everyone, all without exception, each severally, one and all, everyone in particular.”

SIMON EVANS a lavar : “in apposition after a pl. noun or pronoun”. E brezhoneg hor befe : *Hag ar vreudeur kement un*. Merkañ a rafe **pep** "an hollegezh, un amgant raksavelet enta" hag e kennotfe **kement** "un amgant dibarek, an hini savelet gant an eztaoler evel ar blegenn m'emañ"? N'ouzon ket hag an arster zo da lakaat etre raksavelet ha savelet a-ser. Rak gant ar skouer gembraek e hañval an teskad *ar vreudeur* bezañ raksavelet. Ha ne ve ket kennotadur **kement** "everyone, all without exception, each severally, one and all, everyone in particular " ? Eleze e verkfe **pep** an hollegezh ha **kement** an dibaregezh, ar blegenn m'emañ engwezhiet an eztaoler, m'emañ o kemer perzh, ha neuze o kennotañ dre se ur c'hantaezad, ateged a du 'rall alies gant un adanvenn arbouezañ : *Hag ar vreudeur kement unan a zo*. Er yezh kaozeek e vez gourleizhet ouzhpenn : *Hag ar vreudeur kement unan a zo razh*.

Mar kemeran skouerioù Kervella :

- 1) *mont a reont e pep lec'h*
- 2) *mont a reont e kement lec'h ma'z eus bet lavaret dezho mont*.

En 1) mard eo raksavelet teskad al lec'hioù ez eo kentoc'h evel ur roadenn e-maez krap an dud. Aze emañ an kez lec'hioù, hep engwerc'hañ kantaezelezh an dud. En 2) ez eo raksavelet ivez teskad al lec'hioù, rak lavaret ez eus bet dezho mont. Ha dres, engwerc'het eo o c'hantaezañ dre se ha pouez a roer d'an teskad e unan dre verkañ e vent, e holl vent. SI. LEBM.¹⁵ :

“***ke-**, préfixe impliquant originaiement conjonction, groupement, accession [...]” (p. 56).

(GE – 11 06 03)

¹⁵ *Lexique étymologique des termes les plus usuels du breton moderne*, par Victor HENRY, J. Plihon et L. Hervé, libraires-éditeurs, Rennes, 1900.

Studi steradurel Br. *kement* hon degas d'ober anv eus un argraf ken kozh hag ar brederouriezh : meizadoù ar c'hementad hag an doaread. Gant *kement den a oa eno* ez ambreder ur c'hementad, un niver spis a dud, nemet dre ma 'z eo spis end-eeun e wisk an teskad unveziat-se a zenion un dremm doareadel. En eneb, e N.338-339 : “*Dre maz ouch merch huec ha hegar / Quement maz ne cafaf (he) par*¹⁶”, eo priziet an doareadoù *c'hwek ha hegar* dre zaveiñ d'un derez anezho, eleze dre ebarzhiñ un arvez kementadel. Hevelep forc'hellegezh a voe danzeet e modoù diseurt gant an devezourion.

Ar Sofisted a ziree an doaread war eeun d'ar c'hementad diwar-bouez atersoù e-giz : “Pet blevenn a ranker koll da vezañ moal ?” War enep dezho e tegasas PLATON mennoz ar *muzul doareadel*, da skouer an eizhvedell, an niver aour, dre lakaat war wel perzh unveziat, kevrinel, an niver e unan. ARISTOTELES, HEGEL d'e heul, a note, er gened hag er beved pergen, bezañs ar *mentoù harzat*, ar pontoù en argemmadur ar c'hementad ma steuz an doaread (CÉZANNE, gant humour, a haere “e vez ur c'hilo pentur gwer gweroc'h war un daolenn eget un hanter gilo”). Aleno e kredas MARX tennañ saveleñ al *lamm doareadel* : dre dolpañ er c'hementad e tiraez ar boud ur par emnac'h hag e “vlosk” en un doaread nevez.

An arver eus Br. *kement* e kemeradurioù ken kementadel, ken doareadel ned eo ket enta merk ul laoskaat en devezout, ne ra nemet erzerc'haat an diazalc'hioù kemplezh a zo etre mennozioù ar c'hementad hag an doaread.

Amañ, evel e lec'h all, kentoc'h eget a gealioù sonn ha spis, eo gwell komz a zorc'hadurioù sellout ha devezout.

E diagiz nep dec'havaelañ doaread pe gementad e vez un “dec'havaelañ” kentañ, kezivik, andoniek, a rae NISHIDA “kantouezañ pur¹⁷” anezhañ, a 'm eus kredet e envel “anlouerañ”. En anlouerañ ne vez c'hoazh na dangorañ, nag ergorañ, na kennebeut dec'havaelañ doaread pe gementad. Pa baouez an anlouerañ, o c'haoliñ etre ergorañ (emdroc'hañ diouzh ar pezh a zeu da vezañ ar bed) ha dangorañ (mont da c'houzrec'h an ergorañ), e lez e lec'h gant an dec'havaelañ bed. Hemañ, evit chom gant hanc'herieg NISHIDA, zo ur “c'hantouezañ ampur” pa vez goustennet gant daou lanv kevenep,

¹⁶ *La Vie de Sainte Nonne*, embannadur É. ERNAULT, RC 8 264.

¹⁷ Sl. La-14, pp. 221 hh. ; sl. ivez La-15, pp. 64-66.

kendrehont : en dangorañ emañ pennaenn ar sellout diouzh an ental¹⁸, eleze an dec’havaelañ anien (“aspadenn” an anlouerañ, ganer an doareadoù), en ergorañ emañ pennaenn ar sellout diouzh an erdal, eleze an dec’havaelañ hennadoù (hag int disparti, pa drebard etrezo troc’h an ergorañ, kavell ar c’hementadiñ). Notomp diouzhtu an dimeziñ, ar c’hevamoug etre dangorañ hag ergorañ : an daveadoù, dezverk ar sellout diouzh an erdal, a ampleg ur goueled boutin, anezhañ un adunaniñ a ’n hennadoù dre lusk un durc’hadur d’an anien. A-gemparzh, tra ma vez un disparti a-zremm etre ar beziadoù, an un sell o pakañ ul liested a draoù, e c’hoarvez un disparti a-zerc’h er sellout diouzh an ental pa sank hemañ don pe zonoc’h en isfont an doareadoù — ken ma tremen didenn an dezevout eus an hennad d’an anien hag a-geveskemm, da skouer eus mennoz an *denelezh* da vennoz an *denegezh*, tremen hemañ a zleomp da VALLEE e derkadur furmel er yezh.

An kez tremen a zinoer er monedone stadet etre ar c’healiou enlenadel ha daveadel. An *denelezh* a saveler dre ur sell durc’haet diouzh an erdal, evel hennad lakaet e kemm ouzh hennadoù all, al *loenelezh* da skouer ; hogen amparidigezh keal an *denelezh* a ampleg ul lankad kentañ a sellout diouzh an ental, ha pa ve evit savelañ an doareadoù piaouel a enebor ouzh doareadoù piaouel al *loenelezh*. Heñvel dra, an *denegezh* a saveler dre ur sell durc’haet diouzh an ental, evel anien o c’hoarvezout eus teskad an doareadoù piaouel ardaoladus ouzh mab den ; nemet ez anavezer dezhi, a eil lank, un derez izel pe uhel, oc’h ebarzhiñ enta ar gementadelezh (houmañ, taolet er-maez dre an nor, a zistro dre ar prenestr !), kevaraez d’un daveadelezh nevez o naouiñ da skouer en erganad : *denekoc’h eo Paol eget Per*.

Diwar vont, merkomp ar vezañs gant al loened eus un egin a ergorañ hag a zec’havaelañ kementad. Ur vamm labous a zec’havael pezh a zo evidomp ur c’hemm niverel pa ersav ent dibarek ouzh he neizh goude ma ’z eus bet lamet unan eus vioù he gorad.

Hevelep dezrann diwar an diagiz a ro enta da gompren ez eo ken an dec’havaelañ kementad, ken an dec’havaelañ doaread savlec’hioù eizhañ na vezont nepred diraezet en o furred. An dec’havaelañ kementad a vez bepred intret mui pe lei ennañ un dec’havaelañ doaread — ar jedoniour rikañ ne vir ket a verzhout un dremm d’an hennadoù goubarel a arwerc’h (ha n’eo ket *Sz. figure* kevatal *Br. sifrenn* ?) ; a-gevenep, e c’hoarvez d’ar sonaozour dewerzhañ ent niverel ar sonioù a gevosod a-geflen d’o zalvoud enlenat. A ro

¹⁸ Sl. La-05, pp. 69-70.

da gompren ivez an div amforzh ragenep ez eo diouzh un tu klask diren an doaread d'ar c'hementad evel ma rae al lignez dezevoudion o vont eus ar Sofisted d'ar varksourion, diouzh an tu all na welout en niver nemet ur *muzul doareadel* evel ma felle da PLATON ober.

A ro erfin da gompren e vez arveret Br. *kement* (hag eñ o tougen dre e c'herdarzh merk ar gementadelezh end-eeun) ken en erganadoù enlenadel, ken en erganadoù daveadel (na vez ket pur peurliesañ enno an enlenadegezh pe an daveadegezh) :

~ erganad enlenadel : *Kement a garantez 'm eus outi !* — an doaread (va *c'harantez*) o vezañ dezgeriet dre un tridrez, ambredet enta hervez e andennad¹⁹, eleze o kennotañ kementadelezh ;

~ erganad daveadel : *Kement a garantez 'm eus ouzh Mari hag ouzh Lea* — an davead (va *c'harantez ouzh Mari / ouzh Lea*), dezgeriet dre ur c'hevrez, o tougen war un doaread (va *c'harantez*).

Un degouezh dibarek eo arver Br. *kement* evel anteller er prezeg plegennel, eleze evel “furm hep denotad louere, dezhi un ergeñverad argemmus e dalc'h strizh ar blegenn²⁰”. E seurt degouezh ne vez ket stignet ar c'heñverioù etre arbezhoù ambredet gant an eztaoler, met etre an eztaoler e unan hag arbezhoù ar blegenn m'emañ ; *kement* a verk un arbez savelet gant an eztaoler, na c'haller ket hennadiñ hep anaout ar blegenn.

Kemm a 'm eus bet tro da lakaat etre ar “prezeg plegennel eeun” hag ar “prezeg plegennel kemplezh” (sl. La-10, p. 151). E tro ar prezeg plegennel eeun, a lavarfen *loadel*, e chom an eztaoler loet er blegenn ; da skouer : *Paol, sell ouzh an dra-mañ*. E tro ar prezeg plegennel kemplezh, a adanvfen ivez *traloadel*, emañ an eztaoler e traload e-keñver ar blegenn hep paouez a zerc'hel houmañ da amveziad ; da skouer : *X a alie Paol da sellout ouzh un dra* — frazenn ma 'z eo steuziet an antelladur, nemet ma ne c'haller ket hennadiñ an arbez (un *dra*) hep anaout ar blegenn. Mar erlec'hiomp bremañ *kement tra ouzh an dra-mañ*, ez a ar prezeg plegennel *loadel* da : *Paol, sell*

¹⁹ Stekiñ a reomp amañ ouzh ur gudenn a Ventawouriezh : ar c'hemm lakaet etre ar *brasterioù astennadel* (Gl. *grandeurs extensives*), muzuliadus, evel da skouer an tolz, ar gorread, hag ar brasterioù andennadel (Gl. *grandeurs intensives*), merkadus hepken, evel ar gwrezverk, ar santad sonel pe... ar garantez (sl. KIS-324 – Brasterioù, mentennoù, mentadoù, La-08, pp. 274-286).

²⁰ Sl. KIS-440 — Sz. *shifter*, Gl. *embrayeur*, La-10, pp. 148-152.

ouzh kement tra, hag ar prezeg plegennel traloadel da : *X a alie Paol da sellout ouzh kement tra*. En div dro e naou *kement tra* evel kevatal kurzhet eus *kement hag ar pezh a zo er blegenn*, m'en deus *kement* e arc'hwel kevrezel ; da brouenn, erlec'hiadur gallus un usrez ouzh ar c'hevrez : *Paol, na sell ket ouzh muioc'h eget ar pezh a zo er blegenn*.

Pa vez enta kevastenn d'ar blegenn an arbezha meneget gant *kement*, e c'haller dioueriñ ur glokaenn spizañ. Un endalc'h n'eo ket evel just ha peurliesañ zoken e klever : *sell ouzh kement (tra) 'zo*. Diziouerus e teu avat ar glokaenn spizañ pa na vez ket an un astenn d'an arbezha ha d'ar blegenn. Keñveriañ : *Paol, sell ouzh kement tra* ha *Paol, sell ouzh kement (tra) a 'm eus graet*.

Heñvel e c'hoarvez gant ar geriennoù : *kement-mañ, kement-se, kement-hont* arveret er prezeg plegennel loadel. Merkañ a reont ivez un arbezha na c'haller ket hennadiñ hep anaout ar blegenn. En dro-mañ ivez, an arbezha ned eo ket kevastenn d'ar blegenn, strishaet ma 'z eo gant un erspizad a-berzh an eztaoler : *Paol, sell ouzh kement-mañ = sell ouzh kement a ziskouezan dit amañ*. Da glokaenn spizañ e teu an diskouezell *-mañ*, h.a. evel lostrann ouzh *kement*.

Hogen mar adkemerer ar bomm er prezeg traloadel, ne c'haller nemet lavarout : *X a alie Paol da sellout ouzh kement a ziskoueze dezhañ*. Un harz a stader pa dreuzlec'hier an diskouezell *-mañ*, h.a. eus ar prezeg loadel d'ar prezeg traloadel : anteller pur eo ha ne gav ket he flas en ur frazenn ma steuz an antelladur.

Notomp ivez ur rikladur ster : *kement-mañ, kement-se*, aet diouto pep talvoud kevrezel, a arverer peurliesañ evel kenster da *an dra-mañ, an dra-se*.